

ZAKAJ JE METELKOVA POMEMBNA?

Rastko Močnik

Kulturna središča, kakršno je Metelkova, je zdaj najti v vseh večjih evropskih mestih od Portugalske do Romunije, od Italije do Rusije. Do nastanka teh centrov je pripeljala vrsta družbenih procesov, ki so značilni za sodobno Evropo in so del velikih svetovnih zgodovinskih tokov. Med temi procesi so najpomembnejši tile:

1. *Razvoj kulturne industrije, zaton nacionalne kulture in vznik alternativnih kulturnih praks.* – Že v prvi polovici 20. stoletja so se profitne dejavnosti, ki so temeljile na logiki kapitala, razširile tudi na področje kulture. Kapitalska logika je v kulturo in umetnost vpeljala tržne mehanizme, konkurenco, tehnološke inovacije in zlasti industrijske proizvodne postopke. Vzniknili sta kulturna industrija in industrija zabave: ti sta korenito preobrazili kulture vseh družbenih slojev in posegli v dotlej prevladujoče nacionalne kulture. V tradicionalnih nacionalnih državah je prav nacionalna ali "narodna" kultura povezovala različne in pogosto tudi antagonistične družbene sloje v družbeno celoto – nacijo. Nacionalna kultura je prek obveznega šolstva in delno tudi prek množičnih občil razširila "visoko" nacionalno kulturo med množice in je tako demokratizirala vsaj dostop do elitne kulture. Vendar pa je nacionalna kultura po svoji naravi normativna in kanonična, zato je lahko zajela množice le v razsežnosti porabe, ne pa tudi v razsežnosti proizvodnje. Proizvodnja nacionalne kulture v nacionalnih družbah še zdaj ostaja privilegij, pridržan ozkim specialističnim skupinam. Komerzialna industrijska proizvodnja zabave pa je vpeljala cenene tehnologije, izdelala je novo vrsto kulturnega proizvoda, ki ga je mogoče poljubno obnavljati, ponavljati, reproducirati, demistificirala je romantično mitologijo ustvarjalnosti in sploh desakralizirala poprej posvečeno področje kulture – in je s tem demokratizirala tudi produkcijsko razsežnost kulturnih praks. Vdor komercialne množične kulture v vse družbene pore je sprožil revolucionarne procese, ki jih doživljamo še danes. Pocenil je proizvodna sredstva, poenostavil proizvodne postopke in vsakomur omogočil, da postane izvedenec v zadevah kulture in nemara celo dejaven kulturni proizvajalec. Iz teh revolucionarnih procesov so vzniknile množične subkulture, ki so postale eno najpomembnejših področij za emancipacijske prakse mladine sveta. Množične subkulture so v konfliktnem ali vsaj

ambivalentnem odnosu do tradicionalnih kultur: komercialna množična kultura jih parazitira, vulgarizira in homogenizira, zanjo so subkulture neusahljiv vir ustvarjalnih inovacij; tradicionalna nacionalna kultura pa v njih v glavnem vidi le degeneriran stranski proizvod masovnih industrijskih kultur, vir družbene anomalije in neljubo motnjo, ki ovira novačenje mladine v nacionalna občestva. – Subkulture se morajo v spopadu s komercialno in z nacionalno kulturo nenehno bojevati za svoje družbeno mesto. Pogosto se povezujejo z gibanji za emancipacijo in iz tega spoja kulturne ustvarjalnosti in političnega ali splošnejše družbenega angažmaja so vzniknile *alternativne kulture*, ki so danes globalen fenomen. Za subkulture je značilno, da se ne omejujejo zgolj na tradicionalna kulturna središča. A povsod, v velikih mestih in v majhnih krajih, imajo težave s prostorom. Moč subkultur se kaže tudi v tem, da si znajo same ustvariti svoje družbene prostore – alternativne prostore družbenosti in kultur.

2. *Boji materialno in kulturno razlaščenih množic.* – Huda kriza tradicionalnih industrij in njihovo zapiranje v središču svetovnega sistema sta v Evropi povzročili novo brezposelnost zlasti med industrijskim proletariatom. Brezposelnost zajema tudi iskalce prve zaposlitve, se pravi, mlade ljudi. Hkrati se nadaljuje trend podaljševanja učne dobe pri mladini. Oba sicer protislovna procesa povzročata, da zlasti v velikih mestnih aglomeracijah nastaja velika množica mladih ljudi, ki so tako ali drugače potisnjeni na družbeno obrobje. Socialnih in kulturnih potreb teh pretežno mladih množic ne morejo zadovoljiti ne tradicionalne ustanove nacionalne kulture ne komercialna industrija zabave. Te množice so si morale izbojevati svoje socializacijske prostore, ki so tako rekoč po pravilu tudi žarišča alternativnih kultur.
3. *Boj za mestni prostor.* – De-industrializacija je v središču kapitalističnega sistema uničila celotne mestne četrti, katerih dejavnosti so preselili na obrobje svetovnega sistema. V prazne in razpadajoče stavbe se pogosto naseljujejo brezdomci – ljudje, ki so dobesedno brez bivališča, in oni, ki so brez doma zlasti glede na svoje kulturne potrebe. Oboji so razmeroma trajen proizvod sedanjih svetovnih procesov. Nelegalne zasedbe mestnih prostorov in stavb so pogosto politično dejanje, s katerim hočejo njihovi akterji pokazati, kako je mogoče bolj odgovorno in ustvarjalno gospodariti z mestnimi prostori, kakor pa to zmoreta prevladujoče načelo zasebne lastnine in njena pridobitniška

uporaba. Iz takih političnih zasedb mestnih lokacij, ki jih sedanji družbeni sistem uničuje, so izšla številna alternativna kulturna središča v Evropi.

4. *Ukrepi proti getoizaciji.* – Brezposelnost, kriza šolskega sistema in zlasti ponovni razmah rasizma so v številnih evropskih mestih spremenili cele četrti v geta, ki jih ogrožajo nasilje, trgovina s psihotropnimi substancami in kriminal. Mestne in nacionalne oblasti v teh okoliščinah pogosto sistematično podpirajo alternativne kulturne centre, saj v njih vidijo pomembne dejavnike družbene kohezije in nosilce mehanizmov, ki preprečujejo družbeno izključevanje. Po nedavnih nemirih v francoskih mestih se je tudi sedanja francoska vlada odločila, da bo obnovila podporo te vrste, četudi jo je pred tem odpravila.
5. *Ukrepi proti odmiranju mestnih središč.* – Naposled je številna evropska mesta prizadel proces odmiranja mestnih predelov in zlasti mestnih središč. Številne dejavnosti, skoz katere so se nekdanje uveljavljale socializacijske funkcije mesta, zdaj zginevajo ali se selijo na mestno obrobje (velika nakupovalna središča na obrobju nadomeščajo nekdanje trgovine v središčih; cela vrsta lokalov, ki so bili navezani na neindustrijsko proizvodnjo, je skorajda že izumrla; številne lokale, ki so rabili navadnim ljudem za navadne opravke, zdaj zaradi previsokih najemnin zapirajo, nadomeščajo pa jih luksuzni lokali ali butiki, ki jih navadni ljudje le redkokdaj uporabljamo). Mestna središča se marsikod spreminjajo v pisarniška naselja z luksuznimi trgovinami in hitrimi obedovalnicami, v predele, ki živijo zgolj v času delovnih ur, potem pa opustijo in postanejo mesta duhov. Marsikod mestne oblasti podpirajo kulturne centre in med njimi alternativna in subkulturna središča, da bi zaustavila nadaljnje razkrajanje mest in zlasti propad mestnih središč.

Ljubljanska Metelkova se umešča na križišče vseh teh sodobnih svetovnih procesov. Še več: Metelkova je rezultat dolgotrajnih in vztrajnih družbenih prizadevanj, ki so se dolga leta sistematično bojevala za emancipacijske cilje in so pri tem inteligentno aktivirala osvobodilne potenciale sodobnih družbenih procesov. Zato je Metelkova tudi pomemben nosilec boja proti negativnim težnjam, ki jih nenehno sproža sedanja kriza svetovnega sistema.

Metelkova je eden izmed zgodovinskih dosežkov alternativnih družbenih, političnih in kulturnih praks iz osemdesetih let. V njej se je izkristaliziral velik del tedanjih emancipacijskih bojev in njihovih kulturnih dosežkov. Metelkova je izšla iz

prizadevanj za "Slovenijo brez vojske" in iz mirovniškega programa preobrazbe vojaških objektov v kraje za splošno javno uporabo. Sedanja Metelkova je nastala z nelegalno zasedbo mestnega področja, s katerim so v tistem trenutku (bržkone kriminalno?) špekulirale neugotovljene skrivne skupine politične in kapitalske moči. Metelkova je zato simbol državljanske neposlušnosti pri obrambi javne narave mestnih prostorov in v boju proti asocialni dejavnosti kapitala. Metelkova je ta čas eno najmočnejših kulturnih središč v Ljubljani in Sloveniji. Metelkova je eden največjih ponudnikov kulturnih dogodkov v Ljubljani in največji ponudnik na področju glasbenih koncertov. Je tudi eno izmed središč alternativnih kulturnih, političnih in družbenih dejavnosti na širšem področju, ki sega čez državne meje. Vključuje se v evropske mreže alternativnih kultur in emancipacijskih bojev.

V sedanjem času je Metelkova eden izmed redkih ponudnikov tistih kulturnih dejavnosti, ki zlasti zanimajo šolsko mladino. Je tudi eno izmed ta čas izjemno redih oporišč za emancipacijske politične prakse in intelektualne razprave.

Metelkovo ta čas ogrožajo kapital, država in reprezentativna nacionalna kultura. Kapital v neposredni bližini postavlja tako imenovane "elitne soseske", se pravi, realizira diferencialno rento. Podzemna garaža, arogantna administrativna stavba in monumentalističen nacionalni muzej so v marsičem že zvandalizirali tudi notranje področje Metelkove. Kakovost okolja na Metelkovi je zdaj pod ravnijo nekdanje avstrijske kasarne, ki jo je JLA znala ohraniti, v sodobnosti pa so jo uničili. Med drugim so uničili izjemno kakovostno dvorišče z grafiti, sodobno različico renesančnega trga. Aroganca birokratskega šopirjenja in brezobzirnost kapitalskega pridobitništva ne mislita ne na kulturo ne na medčloveške odnose.

Zato je zadnji čas, da mesto zavaruje Metelkovo pred nadaljnjim uničevanjem in da ji končno omogoči prijaznejšo produktivno prihodnost.